

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

КОСТЕНКО ДМИТРО ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 351:343.3/.7

**СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА
РОЗВИТОК**

25.00.01 – теорія та історія державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

КИЇВ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Науковий консультант доктор наук з державного управління, доцент
ДМИТРЕНКО Геннадій Васильович,
Інститут підготовки кадрів державної служби
зайнятості України, професор кафедри
публічного управління та адміністрування.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
РУДЕНКО Ольга Мстиславівна,
Чернігівський національний технологічний
університет, професор кафедри публічного
управління та менеджменту організацій;

кандидат наук з державного управління
ПЕТРАКОВА Катерина Олегівна,
Головне управління Держгеокадастру в
Київській області, начальник відділу планування
та закупівель фінансового управління.

Захист відбудеться *28 квітня 2020 року о 15-й годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, ауд 201.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17.

Автореферат розісланий *26 березня 2020 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. З. Масик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вже тривалий час корупція є одним із найбільш помітних негативних явищ в Україні, що викликає постійні дебати як вітчизняної, так і міжнародної спільноти. Незважаючи на те, що поступово здійснюються кроки у напрямі покращення даної ситуації, поточний стан справ досі залишається неприйнятним. Саме корупція, за оцінками багатьох науковців та експертів, є найбільшою проблемою для суспільно-економічного розвитку країни. Хабарництво та зловживання руйнують систему цінностей суспільства, породжують тотальну його недовіру до публічних осіб, що, як наслідок, призводить до негативних тенденцій в економіці, збільшує нерівність та сповільнює темпи зростання доходів державного бюджету й українських громадян. Якісно новий рівень у сфері запобігання та протидії корупції був досягнутий шляхом імплементації базового антикорупційного законодавства, яке посилює юридичну відповідальність за порушення встановлених норм у межах кримінального та адміністративного права.

Аналізуючи досвід зарубіжних країн, слід відзначити, що система електронного декларування доходів громадян є унікальним технічним інструментом, який позитивно впливає на вирішення вищезначеної проблеми. З огляду на це низка європейських антикорупційних органів виявляють дедалі більшу зацікавленість щодо впровадження міжнародного досвіду в систему державного менеджменту України шляхом використання електронного декларування. Безсумнівно, впровадження електронного декларування виступає ефективним джерелом для виявлення корупційних зловживань, яке має контролюватися як антикорупційними органами, так і на рівні громадськості, що, своєю чергою, є обов'язковою умовою Європейського Союзу щодо належного рівня функціонування цієї системи.

Варто зазначити, що дана проблематика широко аналізується в наукових колах. Зокрема, теоретичними розробками у цій сфері займалися такі науковці, як: Л. Білінська, А. Волошенко, Д. Гамаш, О. Горган, В. Дедекаєв, В. Журавський, М. Михальченко, О. Михальченко, С. Задорожний, О. Медведько, М. Мельник, С. Нестерцова, С. Клімова, С. Рогульський, О. Терещук, О. Добровольський, О. Проневич, С. Подоляка, А. Лапкін, Ю. Питель, О. Скомаров, Т. Созановський та ін. Особливості електронного врядування були висвітлені у працях таких науковців та дослідників, як: С. Дзюба, І. Жилиєв, С. Полумієнко, І. Рубан, А. Семенченко та ін. Проблеми, перспективи та можливості імплементації зарубіжного досвіду запобігання та протидії корупції проаналізовані у роботах таких науковців, як: А. Аслаханов, Н. Ахтирська, Л. Багрій-Шахматов, О. Бусол, Є. Вандін, Ю. Дем'янчук, І. Коротич, І. Коруля, В. Литвиненко, І. Машковська, Є. Невмережецький, О. Новіков, С. Петрашко, К. Ростовська, В. Трепак, І. Чемерис, Л. Чубата та ін. Дисертаційні роботи у сфері запобігання та протидії корупції були підготовлені такими науковцями, як: О. Терещук, В. Бродовський, Є. Бабалик, О. Белов, П. Іщенко, І. Стаценко-Сургучова, О. Клок та ін.

Не применшуючи цінність уже здійснених досліджень та напрацьованих науково-методичних матеріалів, варто зауважити, що актуальність обраної теми обумовлює необхідність подальших розробок у даному напрямі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана дисертаційна робота виконувалася згідно з науково-дослідною роботою Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України «Управління інноваційно-інвестиційним розвитком регіону в умовах децентралізації та регіональної демократії» (державний реєстраційний номер 0118U005266). Наукові напрацювання, отримані у результаті здійсненого дослідження на тему «Система запобігання корупції в Україні: становлення та розвиток» знайшли своє відображення в освітньо-професійній програмі підготовки другого освітнього рівня «магістр» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у модулях «Формування та реалізація публічної політики» та «Управління персоналом в системі публічної служби».

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертації є теоретико-методологічне обґрунтування особливостей становлення та розвитку системи запобігання корупції в Україні та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності органів влади у даній сфері. Для досягнення поставленої мети було визначено такі *завдання*:

- проаналізувати поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження, дослідити генезис системи запобігання корупції в Україні;
- здійснити аналіз законодавчого забезпечення запобігання корупції в Україні;
- проаналізувати інституційне забезпечення запобігання корупції в Україні;
- дослідити інформаційне забезпечення боротьби з корупцією та його проблеми;
- з'ясувати перешкоди щодо ефективного функціонування системи запобігання корупції в Україні;
- охарактеризувати напрями удосконалення законодавчого, інституційного та інформаційного забезпечення запобігання корупції в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід функціонування систем запобігання корупції та виявити можливості використання кращих зарубіжних практик у боротьбі з корупцією в Україні на сучасному етапі.

Об'єктом дослідження виступає сукупність суспільних відносин, які виникають у сфері організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні.

Предмет дослідження – становлення та розвиток системи запобігання корупції в Україні.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів. Так, генеза корупції аналізувалася на основі історичного методу. Діалектичний метод застосовувався для аналізу самого поняття корупції, її сутнісних характеристик та встановлення причин походження і поширення цього явища. Для дослідження зони корупційних ризиків у публічній сфері нашого суспільства, вивчення питання нормативного забезпечення протидії корупції та характеристики його стану, класифікації суб'єктів антикорупційної боротьби було застосовано метод класифікації, структурно-логічний та порівняльно-правовий методи. Пропозиції щодо вдосконалення законодавчого, інституційного та інформаційного забезпечення протидії корупції базувалися на компаративному методі. Застосування системного методу, методів аналізу та синтезу дозволило провести аналіз практичних дій у

боротьбі з корупцією в окремих країнах та виявити можливості використання кращих зарубіжних практик у боротьбі з корупцією на сучасному етапі в Україні.

Інформаційна база дослідження включає наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема, офіційні публікації міжнародних організацій; нормативні документи органів державної та регіональної влади, статистичні й соціологічні дані, матеріали, опубліковані в періодичних виданнях та мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні особливостей становлення та розвитку системи запобігання корупції в Україні та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності органів влади у даній сфері. Найсуттєвіші результати дисертаційної роботи, що містять наукову новизну, конкретизовано в таких наукових положеннях:

уперше:

– запропоновано модель оптимізації системи запобігання корупції в Україні, метою якої є захист соціально-економічної системи держави від корупціогенного впливу шляхом постійного моніторингу системи державного менеджменту на наявність проявів корупції. У контексті даної моделі запропоновано виділити три пріоритетні стратегії протидії корупції: інформування суспільства про небезпеку корупції та її наслідків для соціально-економічного стану держави; налагодження менеджменту у сфері запобігання корупції, удосконалення нормативно-правового забезпечення та захист прав громадян;

– обґрунтовано створення Єдиної комплексної інформаційної системи правоохоронних органів (ЄКІСПО), за допомогою якої можна сформуванати потужний потенціал інформаційно-аналітичної підтримки як держструктур загалом, так і структур щодо протидії організованій злочинності й корупції зокрема. Провідне завдання ЄКІСПО – створити інформаційний простір, в якому діятимуть правоохоронні органи, а в подальшому – адміністративні, контрольно-наглядові й фінансові органи, які займаються вирішенням завдань, пов'язаних із протидією злочинам, зокрема тим, що вчинені організованими злочинними угрупованнями;

удосконалено:

– понятійно-категорійний апарат, у тому числі конкретизовано визначення поняття «корупція». Під корупцією запропоновано розуміти складне соціальне явище, яке справляє негативний вплив як на політичний, так і соціально-економічний розвиток суспільства й держави загалом та означає зловживання владою і/або службовим становищем задля одержання певної вигоди шляхом здійснення протиправної діяльності;

– ідентифікацію обмежень щодо інформаційного доступу: 1) тільки закон може встановлювати рамки обмеження права на інформацію. Адекватний крок до цієї вимоги - зробити такий закон доступним для людей. Доступність передбачає необхідний рівень його ясності, несуперечливості, неможливості застосувати зворотну силу. Нечіткість формулювань сприяє вибіркового правозастосуванню, через що власники права на інформацію потрапляють у нерівні умови; 2) будь-якому обмеженню має бути притаманна одна мета – захистити законні інтереси. Попередження виняткової ситуації, за якої державним органам або їхнім посадовим

особам доведеться постати у невігідному світлі, не може бути метою, на якій приховано чи безпосередньо базується законне обмеження права на інформацію;

– класифікацію функцій громадського телебачення та ЗМІ в контексті протидії корупції: висвітлення недоліків роботи і прорахунків влади, викриття корупційних та бюрократичних діянь, привернення уваги громадськості та органів державної влади до розв'язання нагальних проблемних завдань, вплив на підготовку рішень управлінського характеру, надання можливості владному та опозиційному таборам донести свої думки до людей, винесення позицій будь-якого суб'єкта політичної сфери та управлінського діяльності на суд громадськості;

– бачення проблем, які є перешкодами для ефективного функціонування системи запобігання корупції в Україні, а саме: недосконале законодавство щодо державної служби, в тому числі там, де йдеться про кадровий добір, належну матеріальну мотивацію держслужбовців, декларування і контроль їхніх активів та видатків, наближених до них людей, неефективні механізми атестування та відсутню ротацию держслужбовців у межах окремих посад; відсутні встановлені законом етичні поведінкові регулятори держслужбовців, контроль щодо їх дотримання та можливість притягнути до відповідальності за недотримання цих норм; непрозорі та недосконалі процедури щодо ухвалення адміністративного рішення, в тому числі невизначені окремі елементи адмінпроцедур, можливість створити і використати альтернативні (тіньові) адміністративні процедури, нерегульована проблема із дискреційними повноваженнями, суперечливі моменти щодо статусу держструктур (конфлікт між контрольною та дозвільною функціями, контрольною-дозвільною і господарською функціями владних структур); питання відповідальності стосовно неправомірних рішень, ухвалених державними органами та їхніми посадовими особами; неефективний державний контроль за державними закупівлями, зокрема стосовно ситуацій, коли проводяться неконкурентні закупівельні процедури, відсутня процедура вилучення учасника через негативну репутацію («чорні списки»), обмежений доступ до відомостей щодо державних закупівель;

– напрями оптимізації нормативно-правового забезпечення у сфері протидії корупції, а саме: з'ясовано нагальну потребу доопрацювати законодавчі норми, такі як, наприклад, «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні», «Про Державне бюро розслідувань»; Верховна Рада має розглянути проекти, присвячені концептуальним майбутнім змінам, внесеним до діючого законодавства щодо регулювання грошової підтримки партійних організацій та виборчих кампаній згідно з міжнародним стандартом (зокрема, стосується підготовлених спільно IFES-Україною та Transparency International-Україною документів із пропозиціями додати положення чинної української законодавчої бази (стосується Закону «Про політичні партії в Україні» та законів щодо черговості, з якою діють загальнодержавний та місцевий вибір і суміжні законодавства); ухвалити законопроект «Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів)» від 16 січня 2015 року № 1776; Кабінет

Міністрів України має розробити та ухвалити загальнонаціональні методики для того, щоб оцінювати корупційні показники відповідно до стандартів ООН;

– шляхи оптимізації інституційного забезпечення у сфері протидії корупції, а саме: надати реальну політичну незалежність антикорупційним правоохоронним органам; забезпечити антикорупційним органам дійову координацію; визначити пріоритетними - «закриття» можливості для втечі від санкцій за корупційне правопорушення, узгодженість між відповідними законодавчими та нормативними документами, уточнення повноважень структур антикорупційного спрямування, в тому числі стосовно оперативно-розшукових дій тощо; запровадити систему автоматичної перевірки електронних декларацій; успішно реформувати кримінальну юстицію, зменшивши при цьому дискрецію, характерну суддям, прокурорам, слідчим, підвищити їхню підконтрольність та відповідальність, насамперед дисциплінарну, залучаючи громадськість у разі проваджень дисциплінарного характеру;

набули подальшого розвитку:

– класифікація наслідків корупції в економічній, соціальній та політичній сферах (економічні: зростання рівня тінізації економіки; нецільове використання бюджетних ресурсів; підвищення цін; зростання корумпованості в неурядових установах; соціальні: зменшення видатків бюджету на розвиток соціальної сфери; зростання організованої злочинності; збільшення соціальної напруги; політичні: зменшення рівня довіри до влади; підрив іміджу країни на світовому ринку; зниження рівня політичної конкуренції). Доведено, що усі наслідки корупції є взаємозалежними. Так, наявність факту нецільового використання бюджетних ресурсів та зростання рівня тінізації економіки викликає зменшення видатків бюджету на розвиток соціальної сфери та посилення соціальної напруги, що, своєю чергою, спричинює зменшення рівня довіри до влади та підрив іміджу країни на світовому ринку;

– генезис системи запобігання корупції в Україні. Зокрема, виділено 6 етапів розвитку системи запобігання та протидії корупції в Україні: I етап (Становлення); II етап (Формування основних засад протидії корупції); III етап (Псевдопротидія корупції); IV етап (Посилення протидії корупції); V етап (Законодавче реформування); VI етап (Комплексне реформування антикорупційного законодавства);

– основні принципи інформаційного забезпечення протидії корупції: законності, науковості, економічної доцільності, безперервності, плановості, гласності, системності, комплексності, спільності інтересів, маневреності, паритетності (рівності), спеціалізації та ін.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення, висновки та рекомендації, розроблені автором і запропоновані у дисертації, можуть бути використані для вдосконалення системи протидії корупції в Україні, що сприятиме соціально-економічному розвитку держави та підвищить інвестиційну привабливість вітчизняної економіки для іноземних інвесторів.

Наукові висновки і теоретичні положення дисертаційної роботи фактично доведені до рівня конкретних пропозицій і практичних рекомендацій для використання в галузі державного управління. Зокрема, результати дослідження були

використані в практичній діяльності: Вишгородської районної ради (довідка щодо впровадження від 20 лютого 2019 року), Головного управління Пенсійного фонду України (довідка щодо впровадження від 16 жовтня 2019 року), Вишгородської районної державної адміністрації Київської області (довідка щодо впровадження від 17 липня 2019 року).

Отримані результати викладеного дослідження можуть бути використані для подальших науково-дослідних розробок теоретичних питань, пов'язаних з удосконаленням механізмів і методів діяльності державних структур у сфері протидії корупції в Україні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи були презентовані та обговорені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науковій конференції «ADVANCES OF SCIENCE» (Чехія, м. Карлові Вари, 28 вересня 2018), XII Регіональній науково-практичній конференції за міжнародною участю «Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком» (м. Дніпро, 30 листопада 2018); IX Міжнародній конференції «Science and society» (м. Канада, 01 лютого 2019); Міжнародній науково-практичній конференції «Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика» (м. Запоріжжя, 1–2 березня 2019); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Форум прямої демократії» (м. Київ, 4 грудня 2018); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблематика процесу децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах» (м. Київ, 18 квітня 2019).

Публікації. Наукові результати дисертаційної роботи опубліковано в 13 наукових працях, зокрема: 7 статей – у наукових фахових виданнях з державного управління, з них – 2 в іноземних фахових виданнях; та 6 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, із них 194 сторінки основного тексту. Робота містить 4 таблиці та 3 рисунки. Список використаних джерел налічує 239 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір, актуальність і стан розроблення теми дисертаційної роботи, наведено її загальну характеристику, вказано на зв'язок з науково-дослідними роботами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, охарактеризовано методологічну базу, наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та опублікування результатів дослідження.

У **першому розділі** – *“Теоретико-методологічні засади запобігання корупції в Україні”* – проаналізовано поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження, розглянуто генезис системи запобігання корупції в Україні та проаналізовано зарубіжний досвід функціонування систем запобігання корупції.

З'ясовано, що на сьогодні корупція виступає доволі складним та диверсифікованим явищем з різноманітними формами та проявами. Беручи до уваги

той факт, що корупція – це багатогранне явище, подолати його шляхом застосування лише правових методів не можливо, оскільки воно вимагає зміни характеру суспільних відносин та менталітету. Вивчення цього явища породило останнім часом широкі дискусії щодо визначення самого поняття "корупція", системності її проявів, притаманних їй ознак. При цьому серед різноманітного спектра думок щодо корупції досі не існує загально визнаного визначення, яке містило б чітку, повну й несутербачливу оцінку явища корупції. Така ситуація не випадкова, оскільки корупція належить до складних, комплексних явищ.

На підставі аналізу основних підходів науковців до трактування досліджуваного поняття конкретизовано визначення поняття «корупція». Під корупцією запропоновано розуміти складне соціальне явище, яке справляє негативний вплив як на політичний, так і на соціально-економічний розвиток суспільства й держави загалом та передбачає зловживання владою і/або службовим становищем задля одержання певної вигоди шляхом здійснення протиправної діяльності. З'ясовано, що корупція негативно позначається на розвитку усіх сфер суспільного життя, зокрема економічній, соціальній та політичній.

Доведено, що усі наслідки корупції є взаємозалежними. Так, наявність факту нецільового використання бюджетних ресурсів та зростання рівня тінізації економіки викликає зменшення видатків бюджету на розвиток соціальної сфери та збільшення соціальної напруги, що, своєю чергою, спричинює зменшення рівня довіри до влади та підрив іміджу країни на світовому ринку.

З'ясовано, що усі вжиті заходи щодо боротьби з корупцією в зарубіжних країнах передбачають гідну оплату праці державних службовців, можливість отримувати всілякі пільги і сприймаються з розумінням та повагою населенням. На основі узагальнення досвіду ефективних зарубіжних антикорупційних практик пропонуємо низку методів для уведення в систему боротьби з корупцією в Україні, серед яких: запровадження у всіх галузях державної служби «спеціальних» чиновників, до сфери діяльності яких, крім професійної, належить прихований контроль за колегами стосовно можливого вчинення ними корупційних злочинів (досвід Канади); проведення профілактичного моніторингу корупційних ризиків правоохоронними органами, службою безпеки та митними органами (досвід Нідерландів); створення некомерційної організації в системі виконавчої влади з антикорупційним контролем взаємодії комерційних структур з державою та зовнішніми ринками. Предметами контролю такої організації можуть бути договори, контракти, угоди приватних компаній з державними корпораціями, виконання державних оборонних замовлень, тендери, торги, аукціони, редукації за державними закупівлями. Крім антикорупційного контролю в діяльності некомерційної організації також застосовуються консалтинг з протидії корупції (досвід Данії); надання більш широкого доступу для оприлюднення фактів корупційних злочинів засобом масової інформації (досвід Сінгапуру); впровадження в діяльність державних службовців стажувань у країнах з ефективною антикорупційною політикою та низьким рівнем хабарництва.

У другому розділі - *“Сучасна система запобігання корупції в Україні”* - здійснено аналіз законодавчого, інституційного та інформаційного забезпечення запобігання корупції в Україні.

З'ясовано, що Українська держава інтегрувалася в міжнародний антикорупційний рух, здійснивши ратифікацію міжнародно-правової документації та розробку національного антикорупційного законодавства на її базі. Однак, як свідчить практичний досвід, до недавнього часу законодавчим актам була притаманна не превентивність, а репресивність, адже вони були спрямовані на протидію корупції, а не на попередження корупційних проявів. Громадянським суспільством антикорупційна реформа була визнана найнагальнішою для нашої держави, такою, що покликана узгодити антикорупційне законодавство з міжнародним, у тому числі європейським, комплексом стандартів, адже це потрібно зробити для того, щоб наблизити Україну до Європейського Союзу і максимально забезпечити ефективну протидію корупційним практикам.

Виявлено, що Україна має вагомі досягнення у справі боротьби з корупцією – створено абсолютно нові антикорупційні органи, з урахуванням позитивного досвіду інших держав, у яких корупцію було подолано. В українців є значні сподівання на те, що діяльність цих структур буде результативною. В Україні функціонують такі державні органи, що відповідають за здійснення боротьби з корупцією: Державне бюро розслідувань (ДБР); Національне антикорупційне бюро України (НАБУ); Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП); Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); Вищий антикорупційний суд (ВАС); консультативно-дорадчий орган при Президентові України – Національна рада з питань антикорупційної політики.

З'ясовано, що Україна має всі правові підстави, щоб здійснювати інформаційно-аналітичну підтримку структур із протидії організованій злочинності та корупції. Попри те, що існують деякі неузгодженості в нормативно-правовій базі, законодавцем були визначені головні завдання щодо боротьби з організованими злочинними діями й корупційними схемами, а також вагомі складники в інформаційно-аналітичному забезпеченні оперативно-службових дій українських правоохоронців. Роль найбільш ефективного, економного, прогресивного фактору в інформаційно-аналітичному забезпеченні належить безпаперовим технологіям, які вже запроваджуються в нашій країні.

З'ясовано, що міжнародно-правові норми встановлюють презумпцію відкриття інформаційних даних країною як гарантію права на інформацію. Це передбачає обов'язкове гарантування права на інформацію та потребу створити реальні й ефективні механізми для нього. Ключовий інструмент у антикорупційній боротьбі – саме право на отримання інформації. Україна потребує розумної системи стримувань і противаг адміністративній владі, в тому числі шляхом забезпечення права на інформацію і громадського контролю, який є активатором цього права.

Антикорупційний контроль за діяльністю держслужбовців з боку громадянського суспільства і його інститутів юридично базується на правових гарантіях доступності даних. Попри те, що не можна досягти абсолютної відкритості, її рівень має бути необхідним і достатнім. Підтримуючи баланс, слід використовувати певні обмеження, зокрема і стосовно інформаційного доступу, а саме:

1. Тільки закон може встановлювати рамки обмеження права на інформацію. Він має бути зрозумілим для людей. Це передбачає відповідний рівень його ясності, несуперечливості, неможливості застосувати зворотну силу. Нечіткість формулювань

сприяє вибірковому правозастосуванню, внаслідок чого власники права на інформацію опиняються у нерівних умовах.

2. Будь-якому обмеженню має бути притаманна одна мета – захистити законні інтереси. Попередження виняткової ситуації, за якої державним органам або їх посадовим особам доведеться постати у невігідному світлі, не може бути метою, на якій приховано чи безпосередньо базується законне обмеження права на інформацію.

Інформаційно-комунікаційним технологіям як комплексу, що включає методи, виробничі і програмно-технологічні та комунікаційні засоби, поєднані у формі технологічного ланцюжка, що допомагає збирати, зберігати, обробляти, поширювати інформацію і робити висновки, належить, насамперед, знизити трудомісткість процесів і задіяння інформаційного ресурсу. Окрім виконання ними інформаційної функції, вони дуже допомагають у реалізації антикорупційної стратегії. Так, автоматизувавши державні послуги та виключивши людський чинник з алгоритму ухвалення рішень, можна відразу знизити шанси появи корупційної схеми завдяки меншому контактуванню у сферах, де функціонують інформаційні системи й електронні сервіси. Для того, щоб успішно обмежити корупцію інформаційно-комунікаційним технологіям слід покращити інформаційну доступність і прозорість, щоб дати змогу відстежувати урядові рішення і дії та гарантувати більшу відповідальність урядових працівників.

Виявлено, що, сформувавши інтегровану інформаційну базу (а може, і базу знань) української правоохоронної системи, можна значною мірою усунути міжвідомче й внутрівідомче розділення, покращити рівень ефективності розкриття та розслідування правопорушень, зокрема тих, що мають міжрегіональний і міжнародний характер за участю організованих злочинних формувань. З технологічної точки зору, наразі є можливість розширити базу, де накопичується обліково-статистична інформація соціальної спрямованості, що дозволить проводити аналіз тенденцій правопорушень у контексті різноманітних суспільних проблем, зокрема й кримінологічних.

Зроблено висновок, що важливою є діяльність громадського телебачення та здійснення незалежними й відповідальними ЗМІ таких функцій: висвітлення недоліків роботи та прорахунків влади, викриття корупційних і бюрократичних діянь, привернення уваги громадськості та органів державної влади до розв'язання нагальних проблемних завдань, вплив на підготовку рішень управлінського характеру, надання можливості владному та опозиційному блокам донести свої погляди до людей, оприлюднення позицій будь-якого суб'єкта політичної сфери та управлінського діяльності з метою оцінки її громадськістю. Крім того, засоби масової інформації мають бути відповідальними за правдивість та достовірність інформації.

Робота журналістів та видань, які виконують її на замовлення, – це інструмент, за допомогою якого свої інформаційні операції проводять іноземні спецслужби, олігархічні, корумповані та злочинні угруповання. Цілями таких операцій є органи державної влади та вищі посадові особи, політичні і громадські діячі. Проте не можна забезпечувати інформаційну безпеку обмеженням інформаційного доступу і переслідуванням медіа-працівників та незалежних ЗМІ за поширення правдивої інформації.

Отже, інформаційно забезпечуючи протидію корупційній діяльності, здійснюючи організаційні, нормативно-правові, технічні, програмні та інші заходи, можна досягти всебічної інформаційної підтримки роботи владних структур, спрямованої на те, щоб запобігти корупційним правопорушенням.

У **третьому розділі** – *“Шляхи удосконалення системи запобігання корупції в Україні”* – з’ясовано перешкоди для ефективного функціонування системи запобігання корупції в Україні; охарактеризовано напрями удосконалення законодавчого, інституційного та інформаційного забезпечення запобігання корупції в Україні; виявлено можливості використання кращих зарубіжних практик у боротьбі з корупцією в Україні на сучасному етапі.

З’ясовано, що наразі триває розвиток тіньової економіки. При цьому відбувається подорожчання товарів та послуг, оскільки до їх вартості продавці закладають неофіційні виплати. Як наслідок - маємо утвердження соціальної нерівності, базові соціальні послуги стають менш доступними (безкоштовна освіта, медицина та ін.); освіта і професійні досягнення знецінюються. Зрештою, суспільство перестає підтримувати владу, адже не довіряє корумпованим посадовцям. У нас є вдосталь усіляких планів, концепцій та інших нормативно-правових актів щодо боротьби з корупцією, проте для подолання цього ганебного явища, потрібна профілактична робота. Адже корупційне явище, так би мовити, вже перетворилося в нашому соціумі на спосіб мислення. Її вкорінення помітне в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Дослідження перешкод ефективному функціонуванню системи запобігання корупції в Україні виявило, що основними з них є проблемні моменти, зумовлені: недосконалістю законодавчих норм про державну службу; відсутністю законодавчих етичних поведінкових регуляторів, якими повинні керуватися державні службовці, та можливості притягнути до відповідальності за порушення таких нормативів; непрозорістю та недосконалістю процедури прийняття рішень адміністративного значення; проблемною відповідальністю за неправомірність рішень, прийнятих державними владними органами та посадовцями; неефективністю держконтролю в галузі державної закупівлі. На недостатність ефективності здійснення НАЗК своїх повноважень із забезпечення протистояння корупційними явищам вказують такі основні фактори, як: недотримання відповідними посадовими особами вимог, встановлених КУпАП і самим НАЗК; неоднакова й неусталена практика судового розгляду про порушення адміністративного плану, що пов’язується з корупційними злочинами і браком результативних способів уніфікації трактування та впровадження певних адміністративно-правових рамок; недосконалість і невідповідність правочинної системи КУпАП вимогам часу.

Зважаючи на вищесказане, зроблено висновок, що корупція суттєво перешкоджає подальшим демократичним процесам та реформуванню, які мають на меті економічне піднесення, стабільний і сталий розвиток України. Варто наполегливо реалізовувати послідовні, сплановані та скоординовані дії щодо боротьби з корупцією. Аналіз основних шляхів удосконалення законодавчого, інституційного та інформаційного забезпечення запобігання корупції в Україні дав змогу з’ясувати, що один із головних факторів протистояння деструктивним корупційним впливам на стабільність соціально-економічного розвитку держави є

ефективна антикорупційна політика, яка має відповідати нинішнім умовам державного розвитку, зважаючи на масштаби поширення корупційних процесів у середині суспільства.

Для того, щоб ефективно боротися з корупцією, треба розробити наукову концепцію попередження цього явища. До головних підвалин такого концепту належить принцип, згідно з яким корупцію треба сприймати як соціально зумовлене явище. Це дасть можливість розробити адекватну стратегію і тактику, визначити відповідні цілі, засоби їх реалізації, рівень матеріальної, фінансової, організаційної та правової підтримки у боротьбі з нею. Попередження корупційних правопорушень являє собою комплексний організований та обґрунтований наукою процес, що виражається у тому, як держава та інші спеціально уповноважені суб'єкти впливають на негативні чинники корупції. Такому запобіганню належить нейтралізувати причини та умови корупційних правопорушень та решти факторів криміналу.

Для вдосконалення правового режиму державної політики антикорупційного спрямування слід вжити таких заходів: доопрацювати законодавчі норми, такі як, наприклад, «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні», «Про Державне бюро розслідувань»; Верховна Рада має розглянути проекти, присвячені концептуальним майбутнім змінам, внесеним до діючого законодавства щодо регулювання грошової підтримки партійних організацій та виборчих кампаній згідно з міжнародним стандартом (зокрема, це стосується підготовлених спільно IFES-Україною та Transparency International-Україною документів із пропозиціями про внесення змін до положень чинної української законодавчої бази, зокрема до Закону «Про політичні партії в Україні» та законів щодо черговості, з якою діють загальнодержавний та місцевий вибір і суміжні законодавства); ухвалити законопроект «Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів)» від 16 січня 2015 року № 1776; Кабінет Міністрів України має розробити та ухвалити загальнонаціональні методики для того, щоб оцінювати корупційні показники відповідно до стандартів ООН.

Створюючи спеціальні антикорупційні інституції та реалізуючи перші заходи, цілком можна передбачити, що для їх утвердження потрібен час та складні з політичної точки зору заходи. Серед них варто виділити такі: забезпечити реальну політичну незалежність антикорупційним правоохоронним органам; забезпечити антикорупційним органам дійову координацію; «закрити» можливість уникнення санкцій за корупційне правопорушення, досягти узгодженості між відповідними законодавчими та нормативними документами, уточнити повноваження структур антикорупційного спрямування, в тому числі стосовно оперативно-розшукових дій тощо; запровадити автоматизовану систему перевірки електронних декларацій з метою максимального її прискорення; реформувати кримінальну юстицію, зменшивши при цьому дискрецію, характерну для суддів, прокурорів, слідчих, підвищити їхню підконтрольність та відповідальність, насамперед дисциплінарну, залучаючи громадськість у разі проваджень дисциплінарного характеру.

Зауважимо, що для того, аби успішно сформувати та зміцнити інституційну систему протидії корупції, вкрай важливо налагодити масштабну та ефективну співпрацю реформаторів та громадянського суспільства. Йдеться про боротьбу з активними спробами заангажованих осіб скористатися антикорупційною протидією, щоб задовольнити власні вузькі політичні та економічні інтереси і таким чином дискредитувати антикорупційну реформу. Важливими є показники якісної інституційної підтримки: становище, в якому перебувають політичні права, громадянські свободи, свобода слова та сприяння корупційним проявам.

Важливе місце в структурі націлених на боротьбу з корупцією інституцій має посісти Національне агентство, що займатиметься виявленням, розшуком та управлінням активами, отриманими від правопорушень корупційного та іншого характеру (АРМА). Попри те, що рішення щодо його формування ухвалили ще у 2016 р., але до сьогодні воно так і не почало діяти. Цими органами має бути забезпечена невідворотна кримінальна та адміністративна відповідальність, гарантовано відшкодовані збитки, відновлені права й законні інтереси людей, які постраждали від корупції. Формування, добір кадрів та перші кроки новостворених інститутів здійснювалися, коли точилася жорстка політична боротьба та чинився активний спротив політичною елітою, правоохоронними органами і суддівським корпусом, котрі хотіли зберегти стару систему. Практичний досвід доводить, що здійснювана новоствореними органами робота ще не відповідає суспільним запитам. На наш погляд, причиною цього є як функціональна слабкість спеціалізованих антикорупційних інституцій, так і неререформованість (а повсякчас і прямиї опір) системи судочинства.

Що стосується удосконалення інформаційного забезпечення, то зі створенням Єдиної комплексної інформаційної системи правоохоронних органів (ЄКІСПО) буде сформувано потужний потенціал інформаційно-аналітичної підтримки як держструктур загалом, так і структур із протидії організованим злочинності й корупції зокрема. Провідне завдання ЄКІСПО – створити інформаційний простір, в якому б діяли правоохоронні органи, а в подальшому – адміністративні, контрольно-наглядові й фінансові органи, що займаються вирішенням завдань, пов'язаних із протидією злочинам, зокрема вчинених організованими злочинними угрупованнями. Завдяки обліковій повноті об'єктів, складу передбачених для збору даних стосовно системи має бути забезпечена змога формувати її спільно та застосувати будь-яким зацікавленим державним владним органом з ціллю боротьби зі злочинністю.

В умовах формування ЄКІСПО України слід невідкладно розробити організаційно-правові засади її діяльності. Створена інтегрована інформаційна база правоохоронних структур дасть можливість підвищити інформаційно-аналітичну підтримку контррозвідувальної роботи правоохоронців у межах боротьби з організованою злочинністю й корупцією, ефективність слідства та розкриття правопорушень, що їх вчинили міжрегіональні й міжнародні організовані злочинні угруповання.

З метою удосконалити правове регулювання в питанні методів інформаційної підтримки боротьби з організованою злочинністю слід внести низку змін до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», додавши окрему статтю, а саме:

Стаття 7-1. Інформаційна підтримка боротьби з організованою злочинністю

1. Має взяти за основу автоматизовану систему даних і методів їх опрацювання, які дають можливість з'ясування реального стану організованої злочинності в країні чи в межах конкретного регіону, а також визначення причин та умов, що породжують прояви такої злочинності з метою визначити її тенденції, щоб ефективно здійснювати необхідні заходи щодо її запобігання чи боротьби з нею.

2. Повинна відповідати засадам цілісності, вірогідності, контролю, захисту від несанкціонованого доступу, єдності та гнучкості, стандартизації й уніфікації, адаптивності, мінімізації уведення й виведення даних.

3. Має низку правових, політичних, інформаційних засобів, засоби, що забезпечують кадрову, матеріально-технічну та фінансову повноцінність.

4. З метою реалізації ефективної взаємодії між правоохоронними органами налагоджена діяльність Єдиного інформаційного центру, що опікується питаннями боротьби з організованою злочинністю, підзвітного і підконтрольного МВС України.

Проаналізувавши можливості імплементації міжнародного досвіду у практичну діяльність нашої держави з'ясовано, що для того, аби здійснювати профілактику та попереджати поширення корупційних правопорушень, особливо важливо реалізувати ідеологічно-інформаційне забезпечення політики антикорупційного спрямування. Це можливо шляхом вирішення таких завдань: здійснювати відповідні інформаційно-пропагандистські заходи у ЗМІ; оприлюднювати матеріали щодо того, як: публічно викривають державних службовців, які займалися корупцією та іншими правопорушеннями, пов'язаними з нею, і який винесено обвинувальний вирок; як контролюють професійну поведінку державних службовців, які працюють в органах місцевого самоврядування та структурах правоохоронного зразка (з метою вчасно виявляти ознаки, що свідчатимуть про зростання шансів скоєння ними корупційних дій або інших правопорушень, пов'язаних із явищем корупції).

Науково-методичним забезпеченням боротьби з корупцією мають стати наукові дослідження даних проблем, детальні методики й рекомендації за цією тематикою, раціональне їх запровадження на практиці, аналіз ефективності застосовуваних форм і засобів. Для цього необхідні: визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів та тематики дослідницьких робіт, що висвітлюють протидію корупції, і забезпечення їх відповідним державним фінансуванням; забезпечення координації, узгодження та взаємодії під час проведення дослідницької роботи з антикорупційних питань із науковими державними і недержавними установами, а також творчого співробітництва у дослідженні проблеми протидії корупції в межах України та інших країн з низкою міжнародних організацій, зарубіжних дослідницьких центрів; здійснення системних теоретичних досліджень стосовно того, як виникає та поширюється корупція, яка соціальна, політична, економічна, правова суть міститься в цьому суспільному феномені; організація вивчення зарубіжних дослідницьких доробків на антикорупційну тематику та запровадження напрацювань найкращих дослідників, які можна реалізувати в українських умовах; створення та запровадження єдиної для державних і недержавних галузей системи статистичних даних, що задовольнятиме міжнародні облікові і звітні стандарти та сприятиме об'єктивному відображенню стану боротьби з корупцією в нашій країні; аналіз того, як на практиці реалізуються управлінські процедури, які належать до

найнебезпечнішої категорії з погляду корупції, та розробка рекомендацій стосовно того, як їх спростити, уніфікувати, контролювати тощо; встановлення порядку, за яким розглядають та реалізують пропозиції дослідників щодо того, як удосконалити антикорупційну протидію.

Важливий аспект втілення теоретико-прикладної складової наукової підтримки для антикорупційної політики держави - національні та міжнародні науково-комунікативні заходи, освіта, обмін досвідом, стажування (зокрема за кордоном) та участь спеціалістів наукової галузі у проведенні оперативних заходів із протидії корупції.

На підставі аналізу міжнародного досвіду до важливих чинників, що зумовлюють економічну детінізацію, зараховують: чіткий курс трансформації економіки, враховуючи прозорі стратегічні пріоритети; економічну деполітизацію; обмеження поведінки монопольного зразка в усіх галузях економіки; впровадження відкритого діалогу між державними владними органами з господарськими суб'єктами. Конвенцією та іншими нормативно-правовими актами Євросоюзу щодо протидії корупції передбачається криміналізація підкупу українських і закордонних посадовців, що реалізується в межах комерційних відносин, та корупції в галузі комерційних взаємин між недержавними посадовцями. Зокрема, одним із методів протидії корупції виступає запровадження освіти антикорупційного характеру та ідеологічно-інформаційна підтримка боротьби з корупцією, що є актуальною для України.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні особливостей становлення та розвитку системи запобігання корупції в Україні та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності органів влади у даній сфері. Результати, отримані в процесі дослідження, підтверджують досягнення поставленої мети й вирішення завдань, дають підстави сформулювати наступні висновки і практичні рекомендації:

1. Проаналізовано поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження, розглянуто генезис системи запобігання корупції в Україні. На підставі аналізу основних підходів науковців до трактування досліджуваного поняття конкретизовано визначення поняття «корупція». Під корупцією запропоновано розуміти складне соціальне явище, яке справляє негативний вплив як на політичний, так і на соціально-економічний розвиток суспільства та держави, означає зловживання владою і/або службовим становищем задля одержання певної вигоди шляхом здійснення протиправної діяльності. В розвитку системи запобігання та протидії корупції в Україні можна виділити кілька етапів: становлення; формування основних засад протидії корупції; псевдопротидія корупції; посилення протидії корупції; законодавче реформування; комплексне реформування антикорупційного законодавства. З'ясовано, що корупція негативно позначається на розвитку усіх сфер суспільного життя, зокрема економічній, соціальній та політичній. Доведено, що всі наслідки корупції є взаємозалежними. Так, наявність факту нецільового використання бюджетних ресурсів та зростання рівня тінізації економіки викликає зменшення видатків бюджету на розвиток соціальної сфери та збільшення соціальної напруги,

що, своєю чергою, спричинює зменшення рівня довіри до влади та підрив іміджу країни на світовій арені.

2. Здійснено аналіз законодавчого забезпечення запобігання корупції в Україні та виявлено, що процес становлення й розвитку нормативно-правового забезпечення у сфері протидії корупції охоплює три періоди: 1-й період – від 16 листопада 1995 р. до 30 червня 2011 р., тобто від дня набрання чинності Законом України «Про боротьбу з корупцією» і до моменту втрати ним чинності; 2-й період – з 1 липня 2011 р., тобто з моменту набрання чинності Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції» і до прийняття Закону України «Про запобігання корупції»; 3-й період – з моменту набрання чинності Законом України «Про запобігання корупції» і до сьогодні. Крім того, нормативно-правовою базою державної політики протистояння корупції є комплекс ратифікованих в Україні міжнародних нормативно-правових актів. Доведено, що часткове урахування положень, які містять міжнародні договори, - негативний фактор, але загалом нормативне регулювання правопорушень у сфері корупції сприятиме справедливому покаранню, співмірному із суспільною небезпекою корупційних посягань, матиме запобіжне спрямування, адже спонукатиме до правомірної поведінки через ризик зазнати суворої міри покарання. Проте доволі вдале закріплення на законодавчому рівні міжнародних стандартів антикорупційного характеру потребує їх реалізації з боку держави. Такі зміни та доповнення в законодавстві - важлива правова основа вдосконалення державної політики запобігання і протидії корупційним процесам на території України.

3. Проаналізовано інституційне забезпечення запобігання корупції в Україні та виявлено, що в державі функціонує ряд державних органів, які відповідальні за здійснення боротьби з корупцією: Державне бюро розслідувань (ДБР); Національне антикорупційне бюро України (НАБУ); Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП); Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); Вищий антикорупційний суд (ВАС); консультативно-дорадчий орган при Президентові України - Національна рада з питань антикорупційної політики. З огляду на це можемо констатувати, що наша держава має чітко сформовану систему владних структур та громадських об'єднань, які покликані запобігати та боротися з корупційними проявами. Однак, підставою для збільшення числа державних структур, що провадять таку діяльність, стала як демократизація відносин у суспільстві, так і євроінтеграційний вектор розвитку держави. Крім того, це стимулює утворення та активну діяльність громадських організацій, які прагнуть, зокрема, і протидіяти корупції.

4. Досліджено інформаційне забезпечення боротьби з корупцією та його проблеми і виявлено, що ефективно реформувати державні інституції та публічну владу в інформаційному суспільстві можна за умови електронного урядування. Його суть полягає в тому, щоб підвищити ефективність діяльності владних структур щодо громадян, підприємств, установ та скоротити спільні фінансові й часові затрати. Крім того, в Україні запроваджено електронний документообіг, автоматизовано типову діяльність (стосується кадрового та бухгалтерського обліку, інших облікових функцій) та систему забезпечення ухвалення рішень управлінського характеру. Однак, варто зазначити, що нові притаманні інформаційному суспільству структури своєю появою почали провокувати формування нових корупційних проявів. Через те,

що певні процеси суспільного життя є інформаційно закритими, почала з'являтися корупція гігантських масштабів.

5. З'ясовано перешкоди ефективному функціонуванню системи запобігання корупції в Україні, серед яких: недосконале законодавство щодо державної служби, в тому числі там, де йдеться про кадровий добір, належну матеріальну мотивацію державних службовців, декларування і контроль їхніх активів та видатків, наближених до них людей, неефективні механізми атестування та відсутню ротацію в межах окремих посад; відсутні встановлені законом етичні поведінкові регулятори для державних службовців, контроль щодо їх дотримання та можливість притягнути до відповідальності за недотримання цих норм; непрозорі й недосконалі процедури щодо ухвалення адміністративного рішення, в тому числі не визначені окремі елементи адмінпроцедур, можливість створити і використати альтернативні (тіньові) адміністративні процедури, не врегульована проблема з дискреційними повноваженнями, суперечливі моменти щодо статусу держструктур (конфлікт між контрольною і дозвільною функціями, контрольно-дозвільною і господарською функціями владних структур); питання відповідальності стосовно неправомірних рішень, ухвалених державними органами та їхніми посадовими особами; неефективний державний контроль за державними закупівлями, зокрема стосовно ситуацій, коли проводяться неконкурентні закупівельні процедури, відсутня процедура вилучення учасника через негативну репутацію («чорні списки»), обмежений доступ до відомостей щодо державних закупівель.

6. Охарактеризовано напрями удосконалення законодавчого, інституційного та інформаційного забезпечення запобігання корупції в Україні. Для вдосконалення правового режиму державної політики антикорупційного спрямування, нині, передусім, треба вжити таких заходів: доопрацювати законодавчі норми, такі як, наприклад, «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні», «Про Державне бюро розслідувань»; Верховна Рада має розглянути проекти, присвячені концептуальним майбутнім змінам, внесеним до діючого законодавства щодо регулювання грошової підтримки партійних організацій та виборчих кампаній згідно з міжнародним стандартом. Зокрема це стосується підготовлених спільно IFES-Україною та Transparency International-Україною документів із пропозиціями доповнити положення чинної української законодавчої бази (Закон України «Про політичні партії в Україні» та інші закони); ухвалити законопроект «Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів)» від 16 січня 2015 року №1776. Кабінет Міністрів України має розробити та ухвалити загальнонаціональні методики для оцінювання корупційних показників відповідно до стандартів ООН.

Створюючи спеціальні антикорупційні інституції та реалізуючи відповідні заходи, можна передбачити, що для їх утвердження знадобиться час та складні з політичної точки зору заходи. Серед них варто виділити такі: забезпечити реальну політичну незалежність антикорупційним правоохоронним органам; забезпечити антикорупційним органам дійову координацію; «закрити» можливості уникнення

санкцій за корупційне правопорушення, досягти узгодженості між відповідними законодавчими та нормативними документами, уточнити повноваження структур антикорупційного спрямування, в тому числі стосовно оперативно-розшукових дій тощо; запровадити автоматизовану систему перевірки електронних декларацій; реформувати кримінальну юстицію, зменшивши при цьому дискрецію, характерну для суддів, прокурорів, слідчих, підвищити їхню підконтрольність та відповідальність, насамперед дисциплінарну, залучаючи громадськість у разі провадження дисциплінарного характеру.

Що стосується удосконалення інформаційного забезпечення, то, створивши Єдину комплексну інформаційну систему правоохоронних органів (ЄКІСПО), можна сформувати потужний потенціал інформаційно-аналітичної підтримки як державних структур загалом, так і структур із протидії організованій злочинності й корупції зокрема. З метою удосконалення правового регулювання методів боротьби з організованою злочинністю слід внести низку змін до Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”.

7. Проаналізовано зарубіжний досвід функціонування систем запобігання корупції та виявлено можливості використання кращих зарубіжних практик у боротьбі з корупцією в Україні на сучасному етапі. Розглянувши досвід інших держав у сфері нормативно-правового регламентування, інституційного, інформаційного забезпечення та практичного втілення розроблених засад, можемо структурувати сукупність рекомендаційних вказівок з удосконалення даної сфери в Україні, а саме: створити при Президентові України єдиний орган з організації та стратегічного втілення політики держави у кадровій сфері, який і має бути основним у керівництві держапаратом; забезпечити чітку фіксацію штатного складу державних органів влади (зокрема, усунути затвердження «типових штатів», притаманне управлінням, відділам та іншим структурним підрозділам); запровадити систему, характерну для відкритої моніторингової роботи служб, з можливістю доступу до створення службових реноме усіх державних службовців; змінити механізм оплати діяльності державних службовців завдяки оптимізації штатів державних інституцій тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, що відображають основні наукові результати дисертації

1. Костенко Д.В. Особливості державної політики протидії корупції в Україні. *Економіка та держава. Серія: Державне управління.* 2018. № 5. С. 64-66.
2. Костенко Д.В. Становлення систем запобігання та боротьби з корупцією провідних країн світу. *Економіка та держава. Серія: Державне управління.* 2018. № 6. С. 28-32.
3. Костенко Д.В. Конфлікт інтересів як причина корупції в Україні. *Публічне управління та адміністрування в Україні.* №10. 2019. С. 28-31.
4. Костенко Д.В. Комплекс проблем протидії корупції в Україні. *Право та державне управління.* №1. 2019. С. 138-143.
5. Костенко Д.В. Поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження. *Державно-управлінські студії.* №10. 2018. URL:

<http://box5800.temp.domains/~ipkeduua/poniattia-koruptsii-yii-sutnisni-kharaktery-styky-osnovni-pidkhody-doslidzhennia/>

Статті в зарубіжних виданнях

6. Kostenko D. V. State policy of corruption in Ukraine in the modern stage. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. №7(51) 2018. P. 59-65.

7. Kostenko D. V. Foreign experience of the functioning of prevention and fight against corruption. *News of Science and Education*. №5 (61). 2018. P. 9-15.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

8. Костенко Д.В. Сутність та наслідки корупції. *Advances of science: Proceedings of articles the international scientific conference*. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018. С. 1917-1921.

9. Костенко Д.В. Досвід Німеччини щодо функціонування систем запобігання корупції. *Форум прямої демократії: матеріалів доповідей та тез всеукраїнської науково-практичної конференції*, Київ, 4 грудня 2018 року / За заг. ред. Войтович Р. В., Ворони П. В. Київ, ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2019. – 409, с. 359-361.

10. Костенко Д. В. Боротьба з корупцією в Україні у контексті управління соціальним розвитком. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком* : матеріали XII регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2018. С. 356-358.

11. Костенко Д.В. Сутність корупції та основні підходи до її дослідження. *Science and society. Proceedings of the 9th International conference*. Accent Graphics Communications & Publishing. Hamilton, Canada. 2019, pp. 1061-1069.

12. Костенко Д.В. Деякі проблеми запобігання корупції в Україні. *Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м Запоріжжя, 1-2 березня 2019 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. С. 21-23.

13. Костенко Д.В. Основні проблеми в системі запобігання корупцією в Україні. *Проблематика процесу децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах*: матеріали наук.-практ. конф. 18 квітня 2019 р. С. 32-35.

АНОТАЦІЯ

Костенко Д. В. Система запобігання корупції в Україні: становлення та розвиток. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. – Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, Київ, 2020.

У дисертаційній роботі вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні особливостей становлення та розвитку системи запобігання корупції в Україні та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності органів влади у даній сфері.

Запропоновано модель оптимізації системи запобігання корупції в Україні, метою якої є захист соціально-економічної системи України від корупціогенного впливу шляхом постійного моніторингу системи державного менеджменту на наявність проявів корупції. У контексті даної моделі запропоновано виділити три

пріоритетні стратегії протидії корупції: інформування суспільства про небезпеку корупції та її наслідків для соціально-економічного стану держави; налагодження менеджменту у сфері запобігання корупції; удосконалення нормативно-правового забезпечення та захист прав громадян.

Надано рекомендацію створити Єдину комплексну інформаційну систему правоохоронних органів (ЄКІСПО), за допомогою якої можна сформувати потужний потенціал інформаційно-аналітичної підтримки як держструктур загалом, так і структур із протидії організованій злочинності й корупції зокрема.

Удосконалено понятійно-категорійний апарат, зокрема конкретизовано визначення поняття «корупція». Під корупцією запропоновано розуміти складне соціальне явище, яке справляє негативний вплив як на політичний, так і на соціально-економічний розвиток суспільства та держави загалом і означає зловживання владою і/або службовим становищем задля одержання певної вигоди шляхом здійснення протиправної діяльності.

Ключові слова: корупція, запобігання корупції, протидія корупції, система запобігання корупції, державне управління, державний менеджмент, модель оптимізації системи запобігання корупції.

ANNOTATION

Kostenko D. V. The system of prevention of corruption in Ukraine: formation and development. Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Public Administration, specialty 25.00.01 – Theory and History of Public Administration. – Institute for Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine, Kyiv, 2020.

In the dissertation the actual scientific task is solved, which consists in theoretical and methodological substantiation of peculiarities of the formation and development of the system of prevention of corruption in Ukraine and the development of practical recommendations for improvement of the activity of the authorities in this sphere.

The model of optimization of the system of prevention of corruption in Ukraine is proposed, the purpose of which is to protect the socio-economic system of Ukraine from corruption-based influence by constantly monitoring the system of state management for the presence of corruption. In the context of this model, it is suggested to highlight three priority anti-corruption strategies: informing society about the dangers of corruption and its consequences for the socio-economic state of the state; establishment of management in the field of prevention of corruption, improvement of regulatory and legal protection and protection of citizens' rights.

The recommendation to create a Single Integrated Information System of Law Enforcement Bodies (ECISPO) is provided, with the help of which it is possible to get the groundwork for forming a powerful potential of informational and analytical support of both state structures in general and structures for combating organized crime and corruption in particular. The main task of ECISPO is to create an information space in which law enforcement agencies operate, and subsequently administrative, supervisory, and financial authorities dealing with the task of countering offenses, in particular those committed by organized crime groups;

The concept-categorical apparatus has been improved, in particular, the definition of the concept of "corruption" is specified, namely, corruption is proposed to mean a complex social phenomenon that has a negative impact on both political and socio-economic development of society and the state in general and involves abuse of power and / or official position in order to obtain certain benefits through the commission of illegal activities;

The author's vision of the problems that hinder the effective functioning of the system of prevention of corruption in Ukraine is presented. As a result, the directions of optimization of normative-legal, institutional and informational support in the field of combating corruption are proposed. The recommendations on the possibility of introducing a leading municipality have been organized and the national experience in improving the industry in Ukraine.

Key words: corruption, corruption prevention, anti corruption, corruption prevention system, public administration, state management, model of optimization of the system of prevention of corruption.

PODSUMOWANIE

Kostenko DV System zapobiegania korupcji na Ukrainie: Formacja i rozwój. Rękopis

Praca doktorska na stopień naukowy w administracji publicznej, specjalność 25.00.01 – Teoria i historia administracji publicznej. – Instytut Szkolenia Publicznej Służby Zatrudnienia Ukrainy, Kijów, 2020.

W rozprawie rozwiązany jest faktyczny problem naukowy, polegający na teoretycznym i metodologicznym uzasadnieniu specyfiki powstawania i rozwoju systemu zapobiegania korupcji na Ukrainie oraz opracowaniu praktycznych rekomendacji dotyczących poprawy aktywności władz w tej dziedzinie.

Zaproponowano model optymalizacji systemu zapobiegania korupcji na Ukrainie, którego celem jest ochrona systemu społeczno-gospodarczego Ukrainy przed korupcyjnym wpływem poprzez stałe monitorowanie systemu zarządzania państwem w zakresie korupcji. W kontekście tego modelu proponuje się określenie trzech priorytetowych strategii walki z korupcją: informowanie społeczeństwa o zagrożeniach związanych z korupcją i jej konsekwencjach dla społeczno-ekonomicznego stanu kraju; ustanowienie zarządzania antykorupcyjnego; poprawa wsparcia prawnego i ochrona praw obywateli.

Zaleca się stworzenie zunifikowanego kompleksowego systemu informacyjnego w zakresie egzekwowania prawa (ECISO), dzięki któremu można wygenerować potężny potencjał informacji i wsparcia analitycznego zarówno dla struktur rządowych ogólnie, jak i struktur do walki z przestępczością zorganizowaną i korupcją w szczególności.

Aparat koncepcyjny i kategoriyczny został ulepszony, w szczególności określono definicję pojęcia „korupcji”. Korupcję należy rozumieć jako złożone zjawisko społeczne, które ma negatywny wpływ zarówno na rozwój polityczny, jak i społeczno-gospodarczy społeczeństwa i państwa jako całości, i pociąga za sobą nadużycie władzy i / lub władzy na rzecz jakiejś nielegalnej działalności.

Słowa kluczowe: korupcja, antykorupcja, antykorupcja, system antykorupcyjny, administracja publiczna, zarządzanie publiczne, model optymalizacji systemu antykorupcyjnego.

Підписано до друку 20.02.2020
Формат 148x210 мм. Обл.-вид.арк. 0,9.
Наклад 100 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1805 від 25.05.2004
Віддруковано з оригінал-макета в Інституті підготовки кадрів державної служби
зайнятості України
03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, тел. (044) 536 -14-85